

Gennem forskellige Undersøgelser, navnlig af Kornaftryk i Lerkarskaar og af Dyreknogler har det vist sig, at saavel Korndyrkning som Husdyrhold begynder samtidig med Indførelsen af den yngre Stenalderes Kulturtyper, og at disse Erhvervsformer er strengt knyttet til disse. En fortrinlig Oversigt over disse Forhold er givet af Gudmund Hatt i Arbejdet: Landbrug i Danmarks Oldtid.

Det skarpe Skel mellem ældre og yngre Stenalder beror paa, at med den sidstnævnte Periode kommer Landbruget til Danmark, medens den ældre Stenalderes Folk var Jægere og Samlere. Efter al Sandsynlighed kom Agerbruget udefra med nye Folkeslag, som blev bofaste i Danmark, og som ved Blanding indbyrdes og med den ældre Stenalderes Folk dannede Grundlaget for den nuværende danske Folkemasse.

Gennem meget detaillerede Pollenanalyser er det nu lykkedes Johs. Iversen at give et Billede af Vegetationens Udvikling i Overgangstiden mellem ældre og yngre Stenalder, og Resultatet af Undersøgelserne er meget bemærkelsesværdigt.

Den plantegeografiske Situation umiddelbart før er følgende: Vi befinder os midt i Egetiden. I et Par Aartusinder har Eg, Elm og Lind i Forening dannet Højskoven, lidt Fyr fandtes paa daarlig Bund, El voksede især paa vaade Steder sammen med lidt Birk.

Paa et bestemt Tidspunkt i Begyndelsen af den subborale Periode sker der imidlertid en pludselig Ændring i Skovens Sammensætning. Eg, Lind, Ask og Elm gaar midlertidigt stærkt tilbage, medens Birk viser en forbigaaende Stigning, samtidig med at Hassel naar et udpræget Maximum.

Iversen tyder disse Forskydninger som Udtryk for Vegetationsudviklingen i et Omraade, hvor et agerdyrkende Folk har foretaget Landnam og med Økse og Ild har ryddet op i den tætte Urskov. Gennem en Række Detailanalyser kan man følge Udviklingen i vidt adskilte Dele af vort Land, og næsten overalt møder man Vidnesbyrd om en plantegeografisk Revolution i den ovennævnte Overgangsperiode.

Arbejdet er et nyt Vidnesbyrd om det intime Samarbejde mellem Arkæologi og Pollenanalyse, som allerede paa en Række Felter har givet saa værdifulde Resultater.

Niels Nielsen.

Hugo Matthiessen: Det gamle Land. 14 × 22 cm, 214 S., 10 Plancher. Gyldendal, København, 1942.

Landboreformerne i det 18. Aarh.'s Slutning: Bøndernes Frigørelse, Udskiftningen og Udflytningen, har for Danmarks sociale og

erhvervskulturelle Struktur været af skelsættende Betydning og er, som velkendt er, Forudsætningen for Nutidens høje Landbrugskultur. Den historiske Udvikling og de samfundsmæssige Følger er gjort til Genstand for Behandling i en Række af Værker og foreligger velbelyst, selv om Emnet stadig er Objekt for videre Forskning.

De topografiske Følger, der i et Land med Danmarks store Landbrugsareal er saa betydningsfulde for selve Landskabskarakteren, at man maa tale om en Metamorfose af selve Landskabet, er selvfølgelig ikke ukendte, men dog ikke behandlet selvstændigt og i Sammenhæng i blot tilnærmelsesvis samme Grad som Emnets historiske og kulturelle Sider.

Det er en Del af dette Stof, H. M. har kastet sig over i denne Bog, der som Undertitel bærer Betegnelsen: „Billede fra Tiden før Udskiftningen“, hvorved Emnet begrænses til at blive Skildringen af Kulturlandskabet paa Landboreformernes Tid. Men da dette Landskab foreligger som Resultat af en kontinuerlig Udvikling af Aarhundreders Længde, faar Skildringen Gyldighed for en Periode langt tilbage, — ja, i mange Hovedtræk er det jo ogsaa Middelalderens Landskaber, der gengives. Det maa dog tilføjes, at Bogen tillige behandler visse af selve Reformtidens landskabsformende Faktorer, og at der ogsaa kastes adskillige Strejflys ud over Tiden derefter.

Det er i det Hele taget et Forhold, svært at fatte for Børn af en Tid, i hvilken Ændringer, samfundsmæssige saavel som landskabelige, sker med Hast, at der i Aarhundrederne før Udskiftningen faktisk har foreligget stabile Tilstande. Generation efter Generation har levet under samme Kaar og i samme Omgivelser.

Bogen ligger altsaa paa Linie med Forf.'s tidligere historisk-topografiske Publikationer og er ligesom disse regionalt limiteret. Medens det i „Den sorte Jyde“ var de jyske Hedeegne Undersøgelsen gjaldt, er det i denne Bog de danske Landskaber, først og fremmest Sjælland, det gælder.

Kapitelbetegnelserne skal angives, da de klart afspejler Kompositionen og antyder Indholdet. Efter en Introduktion, „Det gamle Land“, følger Stoffet ordnet i 3 Kapitler, „Skovene“, „Overdrev“, „Ager og Eng“, og den afsluttende Behandling sker under Overskriften „Det ny Land“.

Inden for disse Rammer ordner Forf. et overvældende Materiale, 38 Sider Kildeangivelser og Bevissteder med mellem 6 og 700 Numre vidner om Forarbejdets Dimensioner og om Forf.'s store Fortrolighed med vor ældre topografiske Litteratur. Men Resultatet

tatet er ogsaa blevet, at Læseren faar en Skildring af det gamle Land, i hvilken alle Sider af dettes Væsen er klart belyst.

Vi oplever Skovene i deres storstilede Forfald, Ruinerne af Middelalderens Skovland i den Tilstand, det var bragt gennem uforstandig Hugst, Kvægets og Oldensvinenes Ødelæggelser og et — man fristes til at sige — rationelt Skovtyveri! Vi lærer Overdrevens delvise Naturvildnis at kende med „den dødende Skov paa alle Tilintetgørelsens Stadier“, med deres Flokke af halvvilde Heste, Hærskarer af græssende Kvæg og rodende Svin. Og vi følger Forf. over Agrene paa de forskellige Aarstider, hører om de vanddrukne Omraader ved Foraarstid, om Gærdesætningens Problemer, om Vejenes miserable Tilstand og om de Vanskeligheder som Vildtplagen, Landsbyfællesskabet, urationelle Driftformer og Redskabs typer, Hoveriet og de „onde Urter“ foraarsagede. Og alt skildres saa levende, at man efter Læsningen synes, at man selv har oplevet at se Bønderne bakse med Hjulplovene, disse „Fortidsuhyrer“, der trukne af flere Spand Heste — der nævnes indtil otte — kæmpede sig frem over Agrene. Og det forekommer os ogsaa, at vi sammen med Forf. føler, hvordan Landskabet vokser i Storhed til alle Sider, naar Ævred opgives, og Landet „befris for sine Baand“.

I Stil og Sprogbehandling slutter Bogen sig til Forf.'s tidligere Produktion. H. M. er ikke alene den videnskabeligt arbejdende Kulturhistoriker men tillige Æstetiker og en Formens Mester. Ved Valg af Ordformer og Omskrivninger uden for Dagligdagens faar hans Skildring et fint patineret Præg. Markstenene bliver til „Bræernes besværlige Arvegods“, og Lyngen nøjes ikke nøgternt med at brede sig, den „stikker Hovedet op“ for senere som Lyngtæppe „at rulle Fligene ud“!

Ved Skifte mellem episk Fortællen, Anvendelse af Spørgeform og patetiske Udbrud kan Stilen minde netop om omhandlede Periodes følelsesbetonede Rejselitteratur, hvilket dog vist mindre er bevidst Pastiche end netop Forf.'s personlige Form, en Form, der vel ved sine Gentagelser til Tider kan gøre Skildringen bred og omstændelig, men tillige forlener den med mange selvstændige Værdier. „Det gamle Land“ er ikke alene en videnskabelig Afhandling, det er tillige en følt Skildring med selvstændig Værdi som saadan. En udstrakt Brug af Citater fra samtidige Værker er af stor dokumentarisk Værdi og bidrager tillige til Fremkaldelsen af førnævnte Stilvirkning.

En vis Subjektivitet gør sig selvfølgelig gældende i en Skildring af denne Karakter. Man mærker gennem Ordvalget Forf.'s Sympati for meget af det svundne og Uvilje mod flere senere tilkomne land-

skabelige Fænomener, som naar visse forstmæssigt drevne Skove kaldes „Brændemarker“!

Illustrationsmaterialet er dels en enkelt Gengivelse i Teksten efter et Udsnit af Videnskabernes Selskabs Kort; man kunde have ønsket mere kartografisk Billedstof af den Karakter. Plancherne er smukt udførte Reproduktioner efter, hovedsagelig samtidige, Landskabsbilleder. Det gælder om flere af disse, f. Eks. Eckersbergs og Jens Juels, at de, foruden deres Illustrationsværdi, tillige i den fine Gengivelse har deres heraf uafhængige kunstneriske Værdi velbevaret. P. C. Skovgaards Tegning af den frønnede Stub paa Omslaget er et sjældent velvalgt Symbolum for hele Bogen.

„Det gamle Land“ bør, og vil, finde Læsere i mange Lejre. Den vil fængsle ikke alene alle geografisk, men ogsaa alle historisk, kulturhistorisk og litterært interesserede som den omhyggeligt udarbejdede Skildring den er af det danske Kulturlandskab paa et Tidspunkt, da dette gennem Aarhundreders Tilpasning helt var præget af gamle, men forældede Kultur- og Samfundsformer, hvis oprindelige Hensigtsmæssighed var perverteret til hæmmende Tradition, og hvis Livstilpasning var stivnet til inhumane og livsfjendske Samfundskaar.

Axel Schou.

Aarbog 1942 udgivet af Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg og Selskabet „Handels- og Søfartsmuseets Venner“.

I den danske Søfarts og Handels Historie ligger et yderst interessant og vigtigt Stof for Historikere og Geografer, og det er naturligt, at Kronborg-Museets Direktør Knud Klem har følt Betydningen af at have et Publikationsorgan for Studier af denne Art, særlig for saadanne, som er umiddelbart knyttet til nævnte Museum. Man maa fra geografisk Side hilse disse Bestræbelser velkommen, og der er Grund til at glæde sig over det smukke Resultat i ovennævnte Aarbogs første Aargang. Af Indholdet kan nævnes Albert Olsen: Svenske Lurendrejere i Sundet i det 17. Aarhundrede og Knud Klem: Om Udlægningen af Danmarks ældste Fyrskib paa Læsø Trindel 1829. Udstyret er smukt og tiltalende.

Niels Nielsen.

Vitus Bering. 1741—1941. 60 Sider. 27 × 18 cm. Ill. og Bilag. H. Hagerups Boghandel. København 1942.

Som Festskrift i Anledning af Firmaets 90-aarige Bestaaen har Hagerups Forlag haft den gode Idé at samle Kantate og Taler ved Vitus Bering-Festen i Horsens den 19. December 1941 for paa denne Maade i en Bog for Eftertiden at vidne „om vor Beundring for